

К.Т. Байжанова

**ТЕМІР ТАПШЫЛЫҚТЫ АНЕМИЯ
ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ ӘСЕРІ**

монография

13.05.2024 13:39

МАЗМҰНЫ

Қысқарған белгілер	5
Кіріспе	6
I Тарау. Жалпы бөлім	8
1.1. Эритропоз туралы жалпы түсінік	8
1.2. Эритроциттердің құрлымы және қызметтері	12
1.3. Темір және оның алмасуы	15
1.4. Темір тапшылығының ағзаға кері әсерлері	23
II тарау. Темір тапшылығының таралуы, себепші факторлары, жіктелмесі	27
2.1. Эпидемиологиясы	27
2.2. Себепші факторлары	29
2.3. Жіктелмесі	32
2.4. Жасөспірімдер арасындағы темір тапшы күйлердің таралуы, құрлымы және себепші факторлары	35
III тарау. Клиникалық көріністері	44
3.1. Темір тапшылығының белгілері	44
3.2. Жасөспірімдердегі темір тапшы күйлердің клиникалық сипаттамасы	47
3.3. Жасөспірімдердегі анемияның жүйке жүйесі жұмысына әсері	51
IV тарау. Зертханалық зерттеулер тәсілдері	56
4.1. Қызыл қан көрсеткіштері	56
4.1.1. Қанның жалпы талдауы	56
4.1.2. Қанның автоматты анализаторын қолдану	59
4.2. Темір алмасуы көрсеткіштері	71
4.3. Қосымша тексеру әдістері және зертеу бағдарламасы	76
4.4. Жасөспірімдердің қызыл қан мен темір алмасу көрсеткіштерінің сипаттамалары	79
4.4.1. Тәжірибелік «дені сау» жасөспірімдердің қызыл қан мен темір алмасу көрсеткіштері	79
4.4.2. Темір тапшылығы бар жасөспірімдердің қызыл қан мен темір алмасу көрсеткіштері	90
V тарау. Ажыратпалы диагнозы	95
5.1. Анемия анықталған жағдайдағы ізденіс алгоритмі	95
5.2. Созылмалы аурулар анемиясы	99

5.3. Темірге қаныққан анемиялар	106
5.3.1. Туа пайда болған темірге қаныққан анемиялар	107

5.3. Темірге қаныққан анемиялар	106
5.3.1. Туа пайда болған темірге қаныққан анемиялар	107
5.3.2. Жүре пайда болған темірге қаныққан анемиялар	111
5.4. Тиреопривтік анемия	116
5.5. β -талассемия	122
VI тарау. Емдеу тәсілдері	128
6.1. Темір тапшылықты анемияның емдік бағдарламасы	128
6.1.1. Этиологиялық факторды жою	128
6.1.2. Емдік тамақтану	129
6.1.3. Құрамында темірі бар дәрілермен емдеу	133
6.1.4. Темір тапшылықты анемияның алдын алу	137
6.2. Жасөспірімдердің темір тапшылықты күйлерін емдеу тәсілдері	142
6.2.1. Темір тапшылықты анемиясы бар жасөспірімдердің фито-ферротерапиясының клиникалық тиімділігі	142
6.2.2. Жасырын темір тапшылығы бар жасөспірімдердің фито-ферротерапиясының клиникалық тиімділігі	151
Қорытынды	157
Қолданылған әдебиеттер	159
Тақырыптық көрсеткіш	172

Байжанова К.Т.

ТЕМІР ТАПШЫЛЫҚТЫ АНЕМИЯ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ ӘСЕРІ

Монография

Пішімі 60x80/16. Қағазы офсеттік.

Баспа табағы 11,06. Көлемі 177 бет.

Таралымы 300 дана

«Sky systems» ЖК

ҚР, Қарағанды қаласы, Алиханова к-сі, 32

ӘОЖ 616.155.194.8-07-08
ББК 54.11873
Б 17

«Сәлімжан Қайырбекова атындағы ҰҒДСДО» ШЖҚ РМК бекітіліп, баспаға ұсынылған, №385 «30» тамыз 2023 ж.

Рецензенттер:

Абдухалықов А.М. – Қожа Ахмет Ясауи атындағы қазақ-түрік университеті терапия кафедрасы, м.ғ.д.

Қауызбай Ж.Ә. – Оңтүстік Қазақстан медицина академиясының отбасылық медицина кафедрасының меңгерушісі, м.ғ.к., профессор м.а.

Сәлім Е.Қ. – Мемлекеттік тілде терминдердің қолданылуын қарастыру комиссиясының төрағасы.

Байжанова К.Т. Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері: монография. - Қарағанды: «Sky Systems» ЖК, 2024.- 176 б.

ISBN 978-9965-19-338-5

Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері бойынша монография алғаш рет қазақ тілінде жарық көріп отыр. Монографияда темір тапшылықты анемияның эпидемиологиясы, этиологиясы, патогенезі, клиникалық көріністері, заманауи зерттеу әдістері, ажыратпалы диагностикасы, емдеу жолдары және олардың жасөспірімдерде әсер ету ерекшеліктері қарастырылған. Медицина саласында оқитын студенттер, бакалаврлар, әртүрлі мамандықтағы дәрігер-интерндер, резиденттер, дәріс беретін оқытушыларға және жалпы тәжірибелік дәрігерлерге арналған.

ӘОЖ 616.155.194.8-07-08

ББК 54.11 Я 73

Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университетінің сенатымен бекітіліп, баспаға ұсынылған. №7 хаттама «24» ақпан 2021 ж.

ISBN 978-9965-19-338-5

© Байжанова К.Т., 2024
© «Sky Systems» ЖК, 2024

13.05.2024 1

Атауы: «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері»

Авторы: Байжанова К.Т.

Ұйым: Международный Казахско-Турецкий Университет им. Ходжа Ахмет Ясауи

Рецензенттер:

1. Абдухалықов А.М. - м.ғ.д., доцент м.а. Қожа Ахмет Ясауи атындағы қазақ-түрік университеті
2. Қауызбай Ж.Ә. - м.ғ.к., профессор м.а. Оңтүстік Қазақстан медицина академиясының
3. Сәлім Е.Қ - Мемлекеттік тілде терминдердің қолданылуын қарастыру комиссиясының төрағасы

Бағалау критерийі	Сәйкестік деңгейі, ескертулер
<i>Ресімдеуге қойылатын талаптарға сәйкестігі</i>	
ӘҰ-ның құрылымдық элементтері (барлық қажетті бөлімдердің болуы)	Сәйкес келеді
Титул парағы және артқы жағы	Сәйкес келеді
Қысқартулар тізімі	Сәйкес келеді
Мазмұны	Сәйкес келеді
Кіріспе	Сәйкес келеді
Негізгі бөлім	Сәйкес келеді
Қорытынды	Сәйкес келеді
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі – Мемлекеттік стандартқа сәйкестігі	Сәйкес келеді
Қосымшалар	Сәйкес келеді
Жалпы талаптар	Сәйкес келеді
Иллюстрациялар мен кестелер	Сәйкес келеді
Сілтемелер	Сәйкес келеді
<i>Мазмұны бойынша сәйкестік</i>	
Мәтіннің бірегейлігін тексеру нәтижелері	Мәтіннің бірегейлігі 85%
Ғылыми стилистика	Жеткілікті
Мазмұнның ӘҰ -ның және оның жекелеген бөлімдерінің атауына сәйкестігі	Сәйкес келеді
Жасалған қорытындылар мен ұсыныстардың дәлелі	Жасалған қорытындылар мен ұсыныстардың дәлелі жеткілікті
Әдістемелік тәсіл	Сәйкес келеді
Материалды ұсынудың көрнекілігі	Орташа

Сараптамалық қорытындысы: «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» монографиясы жасалған ескертулерді/ұсынымдарды ескере отырып, бекітуге ұсынылуы мүмкін.

Шешім: «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» монографиясы бекітілсін және айтылған ескертулерді/ұсынымдарды ескере отырып, типографиялық әдіспен басып шығаруға рұқсат етілсін.

Сарапшылар тобы:

Сараптама тобының төрағасы,
"ҰҒДСДО" ШЖҚ РМК
Медициналық білім және ғылым
департаментінің директоры, PhD

Тулешова Г.Т.

Сарапшылар тобының мүшелері:

1. «Жалпы медицина» мамандығы бойынша тәуелсіз сарапшы (ғылыми-медициналық сараптама жүргізу жөніндегі тәуелсіз сарапшылар базасынан)
2. Әдістемелік және техникалық қолдау тобы:

Медицина ғылымын дамыту
басқармасының бастығы, х.ғ.к., MBA, доцент,

Мурат А.

Медициналық білім басқармасының бастығы,
магистр

Отарғалиева Д.Д.

«Салидат Қайырбекова атындағы
ҰҒДСДО» ШЖҚ РМК
Басқарма төрағасы, м.ғ.к.

Кулкаева Г.У.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
2020-2021 оқу жылындағы сенат мәжілісі

№7 ХАТТАМАДАН КӨШІРМЕ

Түркістан қаласы

24 ақпан 2021 жыл

Сағат – 15:00

сәрсенбі

Онлайн

Қатысқандар: СЕНАТ МҮШЕЛЕРІ– 47/45

Регламент: Негізгі баяндамашылар үшін – 7-10 минут.
Өртүрлі мәселелер үшін 3 минут.

Күн тәртібінде:

4.10. Университет ОПҚ-ның дайындаған монография, оқу құралдарын бекітіп, баспаға және РОӘК грифін алуға ұсыну туралы

Ашық дауыс беру нәтижесінде **СЕНАТ ҚАУЛЫ ЕТЕДІ:**

4.10.3 Жоғары медициналық білімнен кейінгі білім беру факультеті, Терапия кафедрасының м.ғ.к., доцент К.Т.Байжанованың «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясы (87,82%) бекітіліп, баспаға ұсынылсын.

Сенат төрағасы
Сенат хатшысы

Б.Абдрасилов
М.Асанова

М.Асанова

**«Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері»
тақырыптағы Қ.А. Ясауи атындағы қазақ-түрік университеті
терапия кафедрасының профессор м.а., м.ғ.к.
Байжанова Кулайхан Турдалиевнаның монографиясына**

П І К І Р

Әлемнің дамушы елдерінде, әсіресе Африка және Оңтүстік-Шығыс Азия халықтарында 60 % жуық балалар және құрсақ көтеретін жастағы әйелдердің жартысы анемиядан зардап шегеді. Қазақстан Республикасы және Орталық Азия елдерінде балалар, жасөспірімдер, жүкті әйелдер арасында темір тапшылықты анемия өзекті мәселелердің бірі.

Адам ағзасындағы темір тапшылығы әлсіздік, тез шаршағыштық, жұмыс істеу қабілетінің төмендеуі, физикалық күштемеде жүрек соғуы, енгігуі және дәм, иіс сезудің бұрмалануы, терінің дистрофиясы, асқазан-ішек жолдары сілемей қабатының атрофиясы, иммундық жүйенің өзгерістерімен көрінеді. Сонымен қатар, ол жасөспірімдерде танымдық пен физикалық дамудың тежелуіне, ой мен физикалық жұмыс істеу қызметінің нашарлауына алып келеді. Сондықтан, темір тапшылығы анемияда даму қауіп факторларын ерте анықтап, емі мен алдын алу шараларының ғылыми негізделген жолдарын өңдеу қазіргі заманның мәселесі болып табылады.

Әдебиет беттерінде жасөспірімдерде осы патологияда табылатын өзгерістердің түрлері, оның клиникалық көріністеріне қосатын үлесі және қалыптастыру жолдары туралы зерттеулер аз жарияланған.

Медициналық жоғарғы оқу орындарында, мерзімдік баспаларда студенттеріге, дәрігер-интерндерге, тәжірибелік дәрігерлерге арналған мемлекеттік тілдегі анемия бойынша арнайы нұсқаулар мен оқулықтардың жетіспеушілігінен ескерсек, бұл темір тапшылықты анемия туралы кең ауқымдағы ақпарат берілген монография бүгінгі күнде қажет дүние.

Қол жазбада бүгінгі күннің талабына сәйкес темір тапшылықты анемияның этиологиясы мен патогенезі, оның негізгі клиникалық көрінісіндегі синдромдары, зертханалық және құрал-саймандық зерттеулері, емдеу жолдары жақсы суреттелген.

Сонымен, монография медицинаның терапия саласында оқитын студенттер, интерндер, резиденттер және қызмет жасайтын дәрілерге сәйкес жазылған. Ұсынылған тақырыптар толық ашылған. Ғылыми медициналық терминология кеңінен қолданған.

Монографияы басылымға ұсынуға болады.

Қ.А. Ясауи атындағы
қазақ-түрік университеті
терапия кафедрасы, м.ғ.д.

А.М. Абдухалықов
АХМЕТ ЯСАУИ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ШЫМКЕНТ МЕДИЦИНА
ИНСТИТУТЫ
РАСТАЙМЫН
ҚАБЫЛДАУ БӨЛІМІ

Қ.А. Ясауи атындағы қазақ-түрік университеті
терапия кафедрасының профессор м.а., м.ғ.к.
Байжанова Кулайхан Турдалиевнанын
«Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері»
тақырыптағы монографиясына

П І К І Р

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтер бойынша Жер шарының 1/2 тұрғынында жасырын темір тапшылығы және 1/4 тұрғынында темір тапшылықты анемиясы анықталады. Бүгінгі таңда бұл анемия балалар, жасөспірімдер және ұрпақ беретін жастағы әйелдер арасында жиі кездеседі.

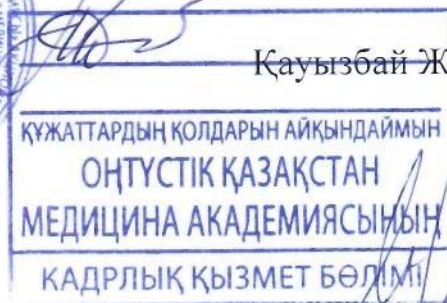
Темір тапшылықты анемиясы ағзаның барлық жүйелері мен қызметтеріне әсер етеді. Ол балаларда физикалық және танымдық дамудың тежелуіне, жұқпалы ауруларды жеңіл жұқтыруна, іш өту мен жіті респираторлық аурулардың ауыр өтуіне, нәрестелердің аз салмақпен туылуына, босанған аналар арасында өлімінің жоғары деңгейде жүруіне, ересектердегі жұмыс істеу қызметінің нашарлауына және басқа мәселелерге алып келе алады. Аталғандардың барлығы халық арасында темір тапшылықты анемияның алдын алу шараларын жүргізуді, қажет жағдайда ауруды емдеу мақсатымен оны өз уақытында диагноз қоюдың қажеттілігін көрсетеді. Дер кезінде жүргізілген рационалды ем науқастың айығуына алып келуі мүмкіндігін ескерген жөн. Сондықтан бұл мәселені зерттеу үлкен ғылыми және тәжірибелік маңызға ие.

Монографияда темір тапшылықты анемияның этиологиясы мен патогенезі туралы көзқарастары бүгінгі күннің талабына сәйкес, олардың негізгі клиникалық синдромдары, заманауи зертханалық пен құрал-сайманды зерттеулер сұрақтары толық баяндалған. Емнің, алдын алудың бірнеше жолдары көрсетілген. Темір тапшылықты анемияның жасөспірімдерге әсері жан жақты қаралып, автордың атқарған еңбектерімен көрсетілген.

Негізінен монография талаптарға сәйкес сауатты жазылған. Баяндалған тақырыптар толық ашылған. Ғылыми терминология кеңінен қолданған.

Монография басылымға ұсынуға болады.

Оңтүстік Қазақстан медицина академиясының
отбасылық медицина кафедрасының
меңгерушісі, м.ғ.к., кауім профессор

Қауызбай Ж.Ә.

**Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті
Шымкент медицина институты «Терапия» кафедрасының м.ғ.к.,
профессор м.а. К.Т.Байжанованың «Темір тапшылықты анемия және
оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясына**

П І К І Р

К.Т.Байжанованың «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясы ғылыми стильде оқырманға түсінікті, мемлекеттік тіл ережелері мен емле талаптарына сай, жатық тілмен жазылған. Сөздер мен сөз оралымдары өз орнында дұрыс қолданылған.

Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері бойынша монография алғашқы рет қазақ тілінде жарық көріп отыр. Монографияда темір тапшылықты анемияның эпидемиологиясы, этологиясы, патогенезі, клиникалық көріністері, заманауи зерттеу әдістері, ажыратпалы диагностикасы, емдеу жолдары және олардың жасөспірімдерде өту ерекшеліктерін қарастырылған.

Монографияда кездескен стильдік және грамматикалық қателіктер түзетіліп, автор тарапынан қайта өңделді.

«Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясы медицина саласында оқитын студенттер, бакалаврлар, әртүрлі мамандықтағы дәрігер-интерндер, резиденттер, дәріс беретін оқытушыларға және жалпы тәжірибелік дәрігерлерге арналған, сонымен қатар оқу үдерісіне қолдануға ұсынылады.

**Терминдердің мемлекеттік тілде
қолданылуын қарастыру
комиссиясының төрағасы**

СПРАВКА о результатах проверки текстового документа на наличие заимствований

Проверка выполнена в системе
Антиплагиат.ВУЗ

Автор работы	Байжанова К Т
Подразделение	
Тип работы	Монография
Название работы	Темир тапшы анемия Байжанова КТ №2
Название файла	Темир тапшы анемия Байжанова КТ №2.pdf
Процент заимствования	4.37 %
Процент самоцитирования	0.00 %
Процент цитирования	7.81 %
Процент оригинальности	87.82 %
Дата проверки	09:41:36 20 октября 2020г.
Модули поиска	Модуль поиска ИПС "Адилет"; Модуль выделения библиографических записей; Сводная коллекция ЭБС; Модуль поиска "Интернет Плюс"; Коллекция РГБ; Цитирование; Модуль поиска переводных заимствований; Модуль поиска переводных заимствований по elibrary (EnRu); Модуль поиска переводных заимствований по интернет (EnRu); Модуль поиска переводных заимствований (KkEn); Коллекция eLIBRARY.RU; Коллекция ГАРАНТ; Модуль поиска "АЯУ"; Коллекция Медицина; Диссертации и авторефераты НББ; Модуль поиска перефразирований eLIBRARY.RU; Модуль поиска перефразирований Интернет; Коллекция Патенты; Модуль поиска общеупотребительных выражений; Кольцо вузов
Работу проверил	Балтабаева Алена Юлдашевна ФИО проверяющего
Дата подписи	12.01.21 г.

**Қожа Ахмет Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті
Шымкент медицина институты «Терапия» кафедрасының м.ғ.к.,
профессор м.а. К.Т.Байжанованың «Темір тапшылықты анемия және
оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясына**

П І К І Р

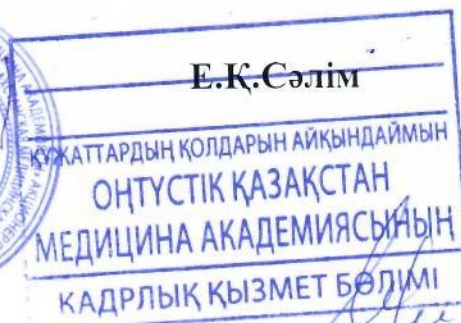
К.Т.Байжанованың «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясы ғылыми стильде оқырманға түсінікті, мемлекеттік тіл ережелері мен емле талаптарына сай, жатық тілмен жазылған. Сөздер мен сөз оралымдары өз орнында дұрыс қолданылған.

Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері бойынша монография алғашқы рет қазақ тілінде жарық көріп отыр. Монографияда темір тапшылықты анемияның эпидемиологиясы, этологиясы, патогенезі, клиникалық көріністері, заманауи зерттеу әдістері, ажыратпалы диагностикасы, емдеу жолдары және олардың жасөспірімдерде өту ерекшеліктерін қарастырылған.

Монографияда кездескен стильдік және грамматикалық қателіктер түзетіліп, автор тарапынан қайта өңделді.

«Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері» атты монографиясы медицина саласында оқитын студенттер, бакалаврлар, әртүрлі мамандықтағы дәрігер-интерндер, резиденттер, дәріс беретін оқытушыларға және жалпы тәжірибелік дәрігерлерге арналған, сонымен қатар оқу үдерісіне қолдануға ұсынылады.

**Терминдердің мемлекеттік тілде
қолданылуын қарастыру
комиссиясының төрағасы**

Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық
казак- түрік университетінің
Шымкент кампусы кітапханасының
қорына «Темір тапшылықты анемия және оның
жасөспірімдерге әсері» атты монографиясын Ішкі
аурулар
кафедрасының м.ғ.к. доценті
К.Т. Байжанова жазып, баспадан
шығарған бір данасын сыйға тартты

АКТ

13.05.2024ж.

Осы аталған оқу құралын кітапхана қорына қабылдап алғанымызды қол қойып
бекітеміз:

Кітапханашы:

Өткізген оқытушы:

А.Ж.Қамбарбекова

К.Т.Байжанова

**Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің
Шымкент кампусы кітапханасының қорына оқу құралын
қабылдағанын растайтын**

АНЫҚТАМА

13.05.2024ж.

Кітапханашы Қамбарбекова А. кітапхана қорына «Ішкі аурулар»
кафедрасының м.ғ.к. доценті Байжанова К.Т. кітапхана қорына сыйға тартқан
1 дана

мынадай: «Темір тапшылықты анемия және оның жасөспірімдерге әсері»
атты монографиясын қабылдағанымды растаймын

Кітапханашы

А.Ж.Қамбарбекова